

KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ

**IDENTITET
KATOLIČKE ŠKOLE
ZA KULTURU DIJALOGA**

Instrukcija

Vatikan, 25. siječnja 2022. godine

UVOD

1. Na Svjetskom kongresu kojega je na temu *Odgajati danas i sutra. Strast koja se obnavlja*, organizirala Kongregacija za katolički odgoj u Castel Gandolfu, na kojem su sudjelovali predstavnici katoličkih škola svih crkvenih redova iz svih krajeva svijeta, jedna od najnaglašenijih i najaktualnijih točaka (tema) u općoj raspravi bila je potreba jasnije svijesti i dosljednosti *katoličkog identiteta* odgojnih ustanova Crkve po svem svijetu. O tom se istom pitanju raspravljalo na posljednjim općim skupštinama spomenute kongregacije kao i na susretima s biskupima prigodom pohoda *ad limina*. U isto vrijeme Kongregaciji za katolički odgoj upućivani su slučajevi sukoba i utokâ, koji su posljedica različitih tumačenja tradicionalnog pojma *katoličkog identiteta* školskih ustanova pred brzim promjenama ovih godina u kojima se je odvijao proces globalizacije sa porastom međureligijskog i međukulturalnog dijaloga.

2. Činilo se, stoga prikladnim iznijeti dublje razmišljanje i dati najnovije smjernice o vrijednosti *katoličkog identiteta* školskih ustanova u Crkvi, i na taj način naznačiti neke kriterije za odgovor na izazove naših dana, u kontinuitetu s uvijek važećim kriterijima. Osim toga, kako je ustvrdio papa Franjo, „ne možemo njegovati kulturu dijaloga ako nemamo identiteta“.¹

3. Ova *Instrukcija*, plod razmišljanja i savjetovanja na različitim institucionalnim razinama, želi biti doprinos koji Kongregacija za katolički odgoj daje svima onima koji djeluju na školskom odgojnom području, počevši od biskupskih konferencija, Biskupske sinode ili Vijeća hijerarhâ do ordinarijâ, poglavarâ redovničkih zajednica i družbi apostolskog života, kao i pokretâ, vjerničkih udruga te drugih tijelâ i pojedinih osoba koje imaju pastoralnu brigu za odgoj.

1 Papa Franjo, *Susret s nastavnicima i učenicima Kolegija Svetog Karla u Milanu*, 6. travnja 2019.

4. Budući da je riječ o općim kriterijima, koji se tiču cijele Crkve za očuvanje jedinstva i crkvenog zajedništva, oni će se još više morati aktualizirati u različitim kontekstima mjesnih Crkvi raširenih po svijetu po načelu supsidijarnosti i sinodskog hoda u skladu s različitim institucionalnim nadležnostima.

5. Kongregacija za katolički odgoj želi da ovaj dokument bude prihvaćen kao prigoda za razmišljanje i produbljivanje ove važne teme koja se tiče same biti i razloga postojanja povijesne prisutnosti Crkve na odgojnom i školskom području u poslušnosti svom poslanju naviještanja Evanđelja poučavajući sve narode (usp. *Mt 28, 19-20*).

6. U prvom dijelu *Instrukcije* govori se o prisutnosti Crkve u školskom sustavu u općem kontekstu njezina evangelizacijskog poslanja: Crkva kao majka i učiteljica u svom povijesnom razvoju s različitim naglascima koji su učinili dragocjenim njezino djelovanje u vremenu i prostoru sve do naših dana. Drugo poglavlje raspravlja o raznim subjektima koji djeluju u školskom sustavu s različitim ulogama koje su dodijeljene i organizirane po kanonskim propisima Crkve koja je bogata raznovrsnim karizmama kojima ju Duh Sveti obdaruje, ali i u skladu sa svojom hijerarhijskom naravi. Završno poglavlje je posvećeno nekim točkama kritičnosti koje se mogu pojaviti u integriranju raznih vidova školskog odgoja u konkretnom životu Crkve a što je vidljivo iz iskustva ove Kongregacije u rješavanju problema s kojima joj se obraćaju mjesne Crkve.

7. Vidljivo je dakle da nije riječ o nekom općem a još manje potpunom traktatu o katoličkom identitetu, već o sintetičkom i praktičnom sredstvu koje može poslužiti da se njime rasvijetle neka aktualna pitanja a napose da se spriječe sukobi i podjele na odgojno-obrazovnom području. Naime, kako je papa Franjo primijetio prigodom pokretanja *Globalnog odgojnog saveza*, „odgajati znači odvažiti se i sadašnjosti dati nadu koja razbija determinizme i fatalizme u kojima se egoizam jakoga, konformizam slaboga i ideologija utopista toliko puta žele nametnuti kao jedini mogući put.“² Samo snažno i jedinstveno djelovanje Crkve na odgojnom području u sve fragmentarnijem i konfliktnijem svijetu može doprinijeti

2 Papa Franjo, *Video poruka sudionicima „Global Compact Education“* pri Papinskom Lateranskom sveučilištu, 15. listopada 2020.

kako misijskom poslanju koje joj je povjerio Isus, tako i izgradnji svijeta u kojem se ljudi osjećaju braćom, jer „smo uvjereni da se samo s tom sviješću djece, koja nisu siročad, može živjeti u miru među nama.“³

³ Papa Franjo, *Homilija na Svetoj Misi, Domus Sanctae Marthae*, 17. svibnja 2020.

PRVO POGLAVLJE

KATOLIČKE ŠKOLE U POSLANJU CRKVE

Crkva majka i učiteljica

8. Drugi vatikanski sabor od Otaca je između ostalog preuzeo majčinsku sliku Crkve, kao izražajnu ikonu njezine naravi i njezina poslanja. Crkva je majka koja rađa vjernike, jer je zaručnica Kristova. Gotovo svi saborski dokumenti crpe iz majčinstva Crkve da razotkriju njezino otajstvo i njezino pastoralno djelovanje, te da prošire njezinu ljubav na ekumenski zagrljaj „djece koja su od nje odijeljena“ i na vjernike drugih religija, kao i sve ljude dobre volje. Papa Ivan XXIII. je otvorio Sabor, oslobodivši nezadrživu radost Crkve što je sveopća majka: „*gaudet mater Ecclesia*“ („*raduj se, majko Crkvo*“).

9. Ikona Crkve majke nije samo izraz nježnosti i djelotvorne ljubavi, nego također čuva snagu da bude voditeljica i učiteljica. Isti je papa naziv majke stavio uz bok nazivu učiteljice, jer „toj Crkvi, koja je stup i temelj istine (usp. *1 Tim 3, 15*) njezin je presveti Utemeljitelj povjerio dvostruku zadaću: da rađa djecu, te da ih odgaja i podržava, vodeći majčinskom providnošću život pojedinaca i narodâ, za čije se veliko dostojanstvo ona uvijek s najvećim poštovanjem zauzimala i koje je brižno čuvala.“⁴

10. Sabor je stoga ustvrdio da „sveta Majka Crkva – da ispuni nalog koji je primila od svog božanskog Utemeljitelja, naime navješćivati otajstvo spasenja svim ljudima i da sve obnovi u Kristu – mora voditi brigu o cijelom ljudskom životu, pa i o zemaljskom ukoliko je povezan s nadnaravnim pozivom. Stoga Crkva ima svoj osobit zadatak u unapređivanju i

4 Papa Ivan XXIII, enciklika *Mater et magistra*, 15. svibnja 1961, 1.

proširivanju odgoja. Zato Sveti Sabor proglašava neka osnovna načela o kršćanskom odgoju, naročito u školama.⁵⁵ Na taj način postaje očitim da odgojno djelovanje preko školâ nije filantropijsko djelo kojim Crkva podupire jednu društvenu potrebu, nego je bitni dio njezina identiteta i poslanja.

„Osnovna načela“ kršćanskog odgoja u školama

11. Sabor je u Deklaraciji *Gravissimum educationis* ponudio neka „osnovna načela“ o kršćanskom odgoju, naročito u školama. Prije svega da je odgoj, kao formacija ljudske osobe, *opće pravo*: „Svi ljudi, bilo kojeg porijekla, položaja i dobi, imaju na temelju dostojanstva svoje osobe neotuđivo pravo na odgoj koji odgovara njihovu životnom cilju, osobnoj sposobnosti, razlici spolova, i koji je prilagođen domovinskoj kulturi i predajama, te je ujedno otvoren za bratski suživot s drugim narodima radi promicanja pravog jedinstva i mira na zemlji. Pravi odgoj ide za izgradnjom ljudske osobe u vidu njezine konačne svrhe i ujedno u vidu dobrobiti društva kojega je čovjek član i u čijim će funkcijama kao odrasli čovjek sudjelovati.“⁶

12. Budući da je odgoj pravo sviju, Sabor je apelirao na *odgovornost sviju*. Na prvom je mjestu odgovornost *roditelja* i njihovo osnovno pravo izbora odgoja za svoju djecu. Odabir škole mora se izvršiti u punoj slobodi i po savjesti; iz toga proizlazi dužnost građanskih vlasti da im u okviru zakona omoguće različite opcije. *Država* ima odgovornost podupirati obitelji u njihovu pravu da izaberu školu i odgojni projekt.

13. Sa svoje strane *Crkva* ima zadaću odgajati „prvenstveno zato što ima zadatak da svim ljudima naviješta put spasenja, da vjernicima priopćuje Kristov život i da trajno vodi brigu o tome da dođu do punine tog života. Crkva je kao Majka dužna svojoj djeci dati takav odgoj po kojem će cijeli

5 Drugi vatikanski sabor, Deklaracija o katoličkom odgoju *Gravissimum educationis*, 28. listopada 1965, Proslov.

6 GE, 1

njihov život biti prožet Kristovim duhom.“⁷ U tom smislu odgoj za kojim Crkva ide jest evangelizacija i skrb za rast onoga koji već hodi prema punini Kristova života. Ipak, odgojna ponuda Crkve nije upućena samo njezinoj djeci, nego i „svim ljudima pruža pomoć za izgradnju potpune ljudske osobe, za dobrobit ljudskog društva i za izgradnju humanijeg svijeta.“⁸ Evangelizacija i cjelovito ljudsko promicanje prožimaju se u odgojnom djelu Crkve. Naime, ona „ide samo za tim da kršćani, dok se postupno upućuju u spoznaju otajstva spasenja, postaju svakim danom sve svjesniji dara vjere što su ga primili.“⁹

14. Drugi osnovni element je početna i trajna formacija učitelja.¹⁰ O njima u najvećoj mjeri ovisi „koliko će katolička škola ostvarivati svoje planove i inicijative. Zato moraju s najvećom ozbiljnošću nastojati da steknu i svjetovno i vjersko znanje, ovjereno odgovarajućim titulama, i da raspoložu odgojnim metodama suvremene pedagogije. Povezani ljubavlju međusobno i s učenicima te prožeti apostolskim duhom, neka svjedoče i životom i naukom za jednog Učitelja – Krista.“ Njihova „služba je pravi apostolat [...] a ujedno predstavlja pravo služenje društvu.“¹¹

15. Uspjeh pedagoškog tijeka prvotno se temelji na načelu *uzajamne suradnje* – ponajprije između roditelja i učitelja – sa ciljem da ona bude orijentir za osobno djelovanje njihovih učenika u živoj nadi da će ih poticati „na osobni rad i nakon završetka studija“ i da će im nastaviti pomagati „savjetom i prijateljstvom i osnivanjem posebnih organizacija prožetih istinskim crkvenim duhom.“¹² Iz ovih pretpostavki proizlazi želja za zdravom suradnjom - na biskupijskoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini – u promicanju one suradnje između katoličkih i nekatoličkih škola koju traži opće dobro cijele ljudske zajednice.¹³

7 GE, 3

8 GE, 3

9 GE, 2

10 Usp. GE, 8.

11 GE, 8

12 GE, 8.

13 Usp. GE, 12

16. S obzirom na katoličke škole, saborska deklaracija predstavlja važni zaokret, budući da na crti ekleziologije dogmatske konstitucije *Lumen gentium*¹⁴ školu smatra ne toliko institucijom koliko „zajednicom“. Karakteristični element katoličke škole, osim što poput drugih škola teži za „kulturnim obrazovanjem i ljudskom izgradnjom mladeži“ jest da „u školskoj zajednici stvara ambijent koji će biti prožet duhom evanđeoske slobode i djelotvorne ljubavi.“ S tim ciljem katolička škola „pomaže mladim ljudima da u izgradnji svoje osobnosti rastu u duhu novoga stvorenja, što su postali na krštenju“, te „usmjerava cijelu ljudsku kulturu prema poruci spasenja, tako da svjetlo vjere obasjava spoznaje o svijetu, životu i čovjeku, koji učenici postupno stječu.“¹⁵ Na taj način katolička škola pripravlja učenike za odgovorno vršenje slobode, izgrađujući ih za stav otvorenosti i solidarnosti.

Daljnji razvoj

17. Saborska deklaracija *Gravissimum educationis* dala si je u zadaću izložiti samo „neka osnovna načela o kršćanskom odgoju, naročito u školama“, povjeravajući ih potom „posebnoj postkoncilskoj komisiji“¹⁶ zadaću njihova daljnjeg razvoja. To je jedan od zadataka Ureda za škole Kongregacije za katolički odgoj, koji je posvetio nekoliko dokumenata produbljivanju raznih vidova odgoja;¹⁷ napose, trajni profil katoličkog

14 Usp. Drugi vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen gentium*, 21. studenog 1964.

15 GE, 8.

16 GE, Proslav.

17 Kongregacija za katolički odgoj, *Katolička škola*, 19. ožujka 1977; *Katolik laik - svjedok vjere u školi*, 15. listopada 1982; *Odgajne smjernice o ljudskoj ljubavi. Nacrt spolnog odgoja*, 1. studenog 1983; *Vjerska dimenzija odgoja u katoličkoj školi*, 7. travnja 1988; *Katolička škola na pragu trećeg tisućljeća*, 28. prosinca 1997; *Bogu posvećene osobe i njihovo poslanje u školi. Razmišljanja i smjernice*, 28. listopada 2002; *Odgajati zajedno u katoličkoj školi. Zajedničko poslanje Bogu posvećenih osoba i vjernika laika*, 20. studenog 2007; *Odgajati za međukulturalni dijalog u katoličkoj školi. Živjeti zajedno za „civilizaciju ljubavi“*, 19. prosinca 2013; *Odgajati danas i sutra. Strast koja se obnavlja*, 2014; *Odgajati za solidarni humanizam. Za izgradnju civilizacije ljubavi o 50-toj obljetnici enciklike Populorum progressio*, 16. travnja 2017; *Muško i žensko stvori ih. Za put dijaloga o pitanju roda (gender) u odgoju*, 2. veljača 2019.

identiteta u svijetu koji se mijenja; odgovornost svjedočanstva učiteljâ te ravnateljâ laikâ i posvećenih osoba; dijaloški pristup prema multikulturalnom i multireligijskom svijetu. K tome, za katoličku školu nije nebitna činjenica da se učenicima „prema dobi razvoja daje pozitivan i razborit spolni odgoj.“¹⁸

Dinamički profil identiteta katoličke škole

18. Život i djelovanje katoličke škole odvija se u tijeku ljudske povijesti. Stoga je ona neprekidno pozvana tijekom povijesti nuditi odgojno-obrazovnu formaciju koja je prilagođena sadašnjosti. Svjedočanstvo katoličkih odgojnih ustanova potvrđuje veliku sposobnost odgovaranja na različite društveno-kulturalne situacije i prihvaćanja novih didaktičkih sredstava, u vjernosti vlastitom identitetu (*idem esse*). Pod identitetom se podrazumijeva njezino pozivanje na kršćansko poimanje života.¹⁹ Saborska deklaracija *Gravissimum educationis* i kasniji dokumenti njezina produbljanja zacrtali su dinamički profil odgojnih ustanova u dva pojma: „škola“ i „katolička“.

19. *Time što je škola* ona u biti posjeduje značajke školskih ustanova svugdje po svijetu, koje po organiziranoj i sistematiziranoj didaktičkoj aktivnosti nude kulturu koja je usmjerena na cjeloviti odgoj osobâ.²⁰ Naime, škola kao takva, „snagom svoje misije neumorno ide za tim da izgrađuje intelektualne sposobnosti, razvija pravilno rasuđivanje, uvodi u kulturnu baštinu koja je primljena od prošlih naraštaja, razvija smisao za vrednote i sprema za profesionalni život. Među učenicima različitih sposobnosti i društvenog položaja škola uspostavlja prijateljski odnos i stvara preduvjete za bolje međusobno razumijevanje.“²¹ Dakle, da se neka ustanova proglasi katoličkom, ona mora znati integrirati prenošenje stečene kulturne i znanstvene baštine s primarnom odgojnom svrhom osobâ koje trebaju biti praćene u cjelovitom razvoju, poštujući njihovu slobodu i

18 GE, 1.

19 Dokument *Katolička škola*, 34

20 Usp. dokument *Katolička škola*, 26.

21 GE, 5.

posebni poziv. U školi se treba dogoditi prvi društveni pristup, nakon onog obiteljskog, kojim pojedinac stječe pozitivno iskustvo društvenih i bratskih odnosa kao uvjet da postanu osobe sposobne izgrađivati društvo na temeljima pravde i solidarnosti, koje su pretpostavke za miran život osoba i naroda. To je moguće po traganju za istinom koja je dostupna svim ljudskim bićima koja su obdarena razumnošću i slobodom savjesti kao sredstvima koja služe bilo u učenju bilo u međusobnim odnosima.

20. *Time što je katolička*, osim što ima spomenute značajke po kojima se razlikuje od drugih crkvenih ustanova, kao što su župa, udruge, redovničke zajednice, itd. ona posjeduje jednu značajku koja određuje njezin specifični identitet: riječ je o „njezinom pozivanju na pravo kršćansko poimanje stvarnosti. *Središte* takvog poimanja je *Isus Krist*.“²² Osobni odnos s Kristom omogućuje vjerniku korjenito novi pogled na čitavu stvarnost, osiguravajući Crkvi uvijek obnovljeni identitet, kako bi u crkvenim zajednicama mogla promicati prikladne odgovore na temeljna pitanja svakog muškarca i žene. Stoga za sve članove školske zajednice „evanđeoska načela postaju u njoj odgojne norme, nutarnje motivacije i ujedno konačni ciljevi“²³. Drugim riječima, može se reći da u katoličkoj školi, osim sredstava koja su zajednička s drugim školama, razum ulazi u dijalog s vjerom koja omogućuje pristup i onim istinama koje nadilaze puke podatke empirijskih i racionalnih znanosti da se otvore potpunoj istini kako bi mogli dati odgovor na najdublja pitanja ljudskog duha koja se ne tiču samo imanentne stvarnosti. Ovaj dijalog između razuma i vjere ne predstavlja proturječje, jer zadaća katoličkih ustanova u znanstvenom istraživanju jest „u intelektualnom radu egzistencijalno ujediniti dva reda stvarnosti koje se prečesto nastoji suprotstaviti, kao da su antitetički; traganje za istinom i sigurnost da se već poznaje izvor istine“.²⁴

21. Katolički identitet školâ opravdava njihovo uključivanje u život Crkve, uvažavajući njihove institucionalne posebnosti. Štoviše, pripadnost katoličkih škola u *poslanju Crkve* „jest vlastita i specifična značajka,

22 Dokument *Katolička škola*, 33.

23 Dokument *Katolička škola*, 34.

24 Ivan Pavao II, Apostolska konstitucija *Ex corde Ecclesiae*, 15. kolovoza 1990, 1.

ona njezina razlika koja prožima i oblikuje svaki trenutak njezina odgojnog djelovanja, ono što utemeljuje sam njezin identitet i žarište njezina poslanja.“²⁵ Posljedično katolička se škola „organski smješta u pastoralno djelovanje kršćanske zajednice.“²⁶

22. Značajka po kojoj se prepoznaje njezina crkvena narav jest u tom što je ona škola za sve, osobito za najslabije. To potvrđuje povijest tijekom koje je „većina odgojnih školskih ustanova nastala kao odgovor na potrebe marginaliziranih društvenih i ekonomskih slojeva ljudi. Nije novost ustvrditi da su katoličke škole nastale iz velike djelotvorne ljubavi prema djeci i mladima koji su bili prepušteni samima sebi i lišeni bilo kakvog oblika odgoja. U mnogim područjima svijeta i danas materijalno siromaštvo mnogoj djeci i mladima priječi pristup odgoju i odgovarajućoj ljudskoj i kršćanskoj formaciji. U drugim pak dijelovima novi oblici siromaštva su izazov katoličkoj školi, koja se, kao i u prošlosti, može naći u situacijama nerazumijevanja, nepovjerenja i nedostatka sredstava.“²⁷ Ta se je briga također očitovala osnivanjem strukovnih škola, koje daju veliki doprinos u formaciji za deficitarna zvanja, kao i odgojnih ustanova koje vode računa o različitim sposobnostima učenika.

Svjedočanstvo odgojitelja laika i Bogu posvećenih osoba

23. Drugi važni vid, koji postaje sve značajniji za ostvarivanje cjelovite formacije učenikâ jest svjedočanstvo odgojitelja laika i Bogu posvećenih osoba. Naime, „u odgojnom projektu katoličke škole ne vrši se podjela između učenja i odgajanja, između stjecanja znanja i stjecanja mudrosti. Pojedini školski predmeti ne nude samo potrebna znanja koja treba steći, nego i vrijednosti koje treba usvojiti i istine koje treba otkriti. Sve to zahtijeva ambijent označen traganjem za istinom, u kojem bi odgojitelji, stručni, uvjereni i dosljedni, učitelji znanja i života, bili ikone, dakako nesavršene, jednog Učitelja.“²⁸

25 Dokument *Katolička škola na pragu trećeg tisućljeća*, 11.

26 Dokument *Katolička škola na pragu trećeg tisućljeća*, 12.

27 Dokument *Katolička škola na pragu trećeg tisućljeća*, 15.

28 Dokument *Katolička škola na pragu trećeg tisućljeća*, 14.

24. *Katolički odgojitelj laik* u školama, napose u onim katoličkim „obavlja nedvojbeno svojevrsni profesionalni posao, ali koji ne može svesti samo na to. Profesionalnost je uključena i preuzeta u njegov nadnaravni kršćanski poziv. On ga, stoga, mora stvarno živjeti kao osobni poziv u Crkvi, a na samo kao vršenje neke profesije.“²⁹

25. *Za Bogu posvećene osobe* „odgojno nastojanje, bilo u katoličkim, bilo u drugim školama jest [...] poziv i životni izbor, hod svetosti, zahtjev pravednosti i solidarnosti osobito prema najsiromašnijim djevojkama i mladićima, koji su ugroženi raznim oblicima devijantnog i rizičnog ponašanja. Posvećujući se odgojnom poslanju u školi, (Bogu) posvećene osobe doprinose tomu da kruh kulture dođe do onih kojima je najpotrebniji“³⁰. One „u zajedništvu s pastirima, vrše crkveno poslanje od životnog značenja, time što odgajajući surađuju u evangelizaciji.“³¹

26. Specifičnosti pak vjernikâ laikâ i Bogu posvećenih osoba se umnažaju u dijeljenju zajedničkog odgojnog poslanja koje se ne zatvara unutar katoličke škole, nego „se može i mora otvoriti obogaćujućoj razmjeni u širem zajedništvu sa župom, biskupijom, crkvenim pokretima i sveopćom Crkvom.“³². Za zajedničko odgajanje također je potreban hod zajedničke formacije, „početne i trajne, koja je kadra uočiti odgojne izazove aktualnog trenutka i pribaviti djelotvorna sredstva za suočavanje s njima [...] To u odgojiteljima podrazumijeva raspoloživost za učenje i stjecanje novih saznanja, za obnovu i posuvremenjenje metodologijâ, ali i za duhovnu i vjersku formaciju, te formaciju za zajedničko djelovanje.“³³

Odgajati za dijalog

27. Obilježja današnjih društava su multikulturalnost i multireligioznost. U tom kontekstu „odgoj je primoran suočiti se s glavnim izazovom s obzirom na budućnost: učiniti mogućim suživot među različitim kulturalnim izričajima i promicati dijalog koji doprinosi miru društvenom

29 Dokument *Katolički laik – svjedok vjere u školi*, 37.

30 Dokument *Bogu posvećene osobe i njihovo poslanje u školi*, 30.

31 Dokument *Bogu posvećene osobe i njihovo poslanje u školi*, 6.

32 Dokument *odgajati zajedno u katoličkoj školi*, 50.

33 Dokument *odgajati zajedno u katoličkoj školi*, 20.

miru.“ Povijest katoličkih škola je obilježena prihvaćanjem učenika različitih kultura i vjerskih pripadnosti. U tim se okolnostima „traži odvažna i inovativna vjernost vlastitom odgojnom projektu“,³⁴ koja se izražava sposobnošću za svjedočanstvo, poznavanje i dijalog s različitostima.

28. Velika odgovornost katoličke škole je *svjedočanstvo*. „Kršćanska prisutnost u višeobličnoj stvarnosti različitih kultura mora biti pokazana i dokazana, odnosno mora se učiniti vidljivom, susretljivom i svjesnom. Danas, zbog procesa sekularizacije koji je uznapredovao, katolička škola se nalazi u misionarskoj situaciji, pa i u zemljama drevne kršćanske tradicije.“³⁵ Ona je pozvana založiti se u svjedočenju preko odgojnog projekta koji je jasno nadahnut evanđeljem. „Škola, uključujući onu katoličku, ne zahtijeva prijanjanje uz vjeru, ali je može pripremiti. Posredstvom odgojnog projekta moguće je stvoriti uvjete da osoba razvije stav traganja i da se usmjeri na otkrivanje otajstva vlastitog bića i stvarnosti koja ga okružuje, sve do dolaska na prag vjere. Onima pak koji ga odluče prijeći, bivaju ponuđena potrebna sredstva za nastavak produbljivanja iskustva vjere.“³⁶

29. Uz svjedočanstvo, drugi odgojni element škole je *znanje*. Njezini su važni ciljevi dovesti u dodir s bogatom kulturnom i znanstvenom baštinom, pripremiti za profesionalni život i poticati uzajamno razumijevanje. Naime, pred stalnim tehnološkim promjenama i sveopćom prisutnošću digitalne kulture, profesionalna stručnost zahtijeva posjedovanje uvijek novih vještina tijekom cijelog života da se odgovori zahtjevima vremena a da se pritom „ne izgubi ona sinteza između vjere, kulture i života, kojim je obilježeno odgojno djelovanje.“³⁷ Znanje se potpomaže kvalitetnom *trajnom formacijom* koja nastavnicima i ravnateljima pomaže da se odlikuju sposobnošću stvarati, pronalaziti i upravljati bogatim područjima učenja, „kao i sposobnošću da poštuju različitosti inteli-

34 Dokument *Odgajati za međukulturalni dijalog u katoličkoj školi*, Uvod.

35 Dokument *Odgajati za međukulturalni dijalog u katoličkoj školi*, 57.

36 Dokument *Bogu posvećene osobe i njihovo poslanje u školi*, 51.

37 Kongregacija za katoličke škole, *Okružno pismo školama, sveučilištima i odgojnim ustanovama*, 10. rujna 2020.

gencije učenika i da ih vode prema smislenom i dubinskom učenju.³⁸ Nije, naime, od drugotne važnosti praćenje učenika u upoznavanju sebe samih, vlastitih stavova i nutarnjih resursa, kako bi mogli svjesno donositi životne odluke.

30. Katolička škola je crkveni subjekt. Kao takva „ona dijeli evangelizacijsko poslanje Crkve te je povlašteno mjesto u kojem se ostvaruje kršćanski odgoj.“³⁹ K tome, Crkva ima dijalog kao konstitutivnu dimenziju, time što svoj vlastiti razvoj nalazi u dijaloškoj trojstvenoj dinamici, u onoj između Boga i čovjeka i u onoj među ljudima. Po svojoj crkvenoj naravi, katolička škola posjeduje ovaj element kao nešto što je konstitutivno za vlastiti identitet. Ona, stoga, „mora prakticirati ‘gramatiku dijaloga’ ne tek kao tehničku sastavnicu, nego kao duboki modalitet odnosa.“⁴⁰ Dijalog združuje pozornost na vlastiti identitet s razumijevanjem drugih i s poštivanjem različitosti. Na taj način katolička škola postaje „odgojna zajednica u kojoj osoba izražava samu sebe i humano raste u procesu dijaloškog odnosa, međudjelujući konstruktivno, iskazujući toleranciju, razumijevajući različita gledišta, stvarajući povjerenje u ozračju autentične sloge. Tako se uspostavlja prava ‘odgojna zajednica’, prostor suživota različitosti.“⁴¹ Papa Franjo je naznačio tri temeljna usmjerenja za promicanje dijaloga, „*dužnost identiteta, hrabrost drugačijega i iskrenost nakanâ*. *Dužnost identiteta*, jer se pravi dijalog ne može temeljiti na dvosmislenosti ili na žrtvovanju dobra da se udovolji drugome; *hrabrost drugačijega*, jer onoga koji je kulturološki i religiozno drugačiji od mene ne treba gledati i tretirati kao neprijatelja, nego prihvatiti kao suputnika, u iskrenom uvjerenju da se dobro svakoga nalazi u dobru svijju; *iskrenost nakanâ*, jer dijalog, ukoliko je autentični izričaj humanoga, nije strategija za ostvarivanje drugotnih ciljeva, nego put istine, koji zavrjeđuje da se njime strpljivo ide da se suparništvo preobrazi u suradnju.“⁴²

38 Dokument *Odgajati danas i sutra. Strast koja se obnavlja*, 7.

39 Dokument *Katolička škola na pragu trećeg tisućljeća*, 11.

40 Dokument *Odgajati za međukulturalni dijalog u katoličkoj školi*, 57.

41 Dokument *Muško i žensko stvori ih*, 40.

42 Papa Franjo, *Govor sudionicima Međunarodne konferencije za mir*, Al-Azhar Conference Centre, Kairo, 28. travnja 2017.

Odgoj u izlaženju

31. Papa Franjo, osvrnuvši se na Drugi vatikanski sabor, pred suvremenim izazovima priznaje središnju vrijednost odgoja. Ona je smještena unutar širokog pastoralnog projekta za Crkvu „izlazi“ koja „prati čovječanstvo u svim njegovim procesima“, uprisutnjujući se u odgoju „koji poučava misliti kritički i koji nudi put sazrijevanja u vrijednostima“.⁴³ Papa s odgojnom strašću poziva da se s dužnom pozornošću uzmu u obzir neki temeljne sastavnice.

Odgoj je „pokret“

32. Odgoj je polifonija pokretâ. On prije svega polazi iz timskog pokreta. Svatko surađuje u skladu s osobnom nadarenošću i preuzima vlastitu odgovornost, doprinoseći formaciji mladih naraštaja i izgradnji općeg dobra. U isto vrijeme odgoj oslobađa *ekološki pokret*, ukoliko na različitim razinama doprinosi povratku u stanje ravnoteže: nutarnje sa samima sobom, solidarne s drugima, prirodne sa svim živim bićima, duhovne s Bogom. K tome, on pokreće važni *inkluzivni pokret*. Uključivanje (inkluzija), koje je „integralni dio kršćanske poruke spasenja“⁴⁴, nije samo jedna vlastitost, nego i sama metoda odgoja koji približava isključene i ranjene. Zahvaljujući njemu odgoj hrani mirotvorni pokret, koji rađa skladom i mirom.⁴⁵

Globalni odgojni savez

33. Sjecište tih pokreta je u suprotstavljanju raširenoj *hitnosti odgoja*.⁴⁶ Njezin prvotni izvor je u raskidu „odgojnog saveza“ između ustanova, obitelji i osoba. Te napetosti odražavaju krizu odnosâ i komunikacije između naraštajâ i društvenu fragmentaciju koju je primat ravnodušnosti učinio još vidljivijom. U tom kontekstu epohalne promjene papa Franjo

43 Papa Franjo, Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, 24. studenog 2013, 24. 64.

44 Papa Franjo, *Govor sudionicima Plenarne skupštine Kongregacije za katolički odgoj*, 20. veljače 2020.

45 Usp. Papa Franjo, enciklika *Fratelli tutti*, 3. Listopada 2020, 99-100..

46 Benedikt XVI, *Pismo biskupiji i gradu Rimu o hitnoj zadaći odgoja*, 21. siječnja 2008.

predlaže globalni odgojni savez koji bi znao pronaći uvjerljive odgovore na aktualnu „ne samo kulturalnu nego i antropološku promjenu koja rađa novi govor i odbacuje, bez razlučivanja, važeće paradigme tijekom povijesti.“⁴⁷

34. Tijek globalnog odgojnog saveza teži k favoriziranju stvarnih, srdačnih i solidarnih odnosa među osobama. Na taj se način otvara put dugotrajnom projektu formacije osoba koje bi bile spremne staviti se vlastitoj zajednici na raspolaganje za odgojnu službu. Konkretna pedagogija – utemeljena na svjedočanstvu, znanju i dijalogu – jest polazište za osobnu, društvenu i okolišnu promjenu. Iz tog je razloga nužan „široko odgojni savez koji je sposoban prenijeti ne samo tehnička znanje, nego iznad svega ljudsku i duhovnu mudrost, koja je plod pravednosti, i konkretna kreposna ponašanja.“⁴⁸

35. Konkretnost jednog globalnog odgojnog saveza očituje se i po harmoniji sudjelovanja. Porijeklo mu je u dubokom smislu uključivanja shvaćenog kao „platforma koja svima dopušta da aktivno sudjeluju u tom odgojnom djelovanju, svatko iz svoje vlastite specifičnosti i odgovornosti.“⁴⁹ Taj poziv poprima veliku vrijednost za redovničke obitelji s odgojnom karizmom, koje su tijekom povijesnih razdoblja dale život tolikim školskim i formacijskim ustanovama. Teško stanje s obzirom na duhovna zvanja može se živjeti kao prigoda za zajednički rad, razmjenjujući iskustva i otvarajući se uzajamnom priznavanju. Na taj se način new gubi iz vida zajednički cilj i ne rasipaju se pozitivne energije za „prilagođavanje potrebama i izazovima svakog vremena i mjesta.“⁵⁰

36. Ta sposobnost prilagođavanja pronalazi svoj razlog postojanja u kulturi skrbnitva. Ona se rađa u „*obitelji*, koja je prirodna i temeljna stanica društva, u kojoj osoba uči živjeti u odnosu i u uzajamnom poštovan-

47 Papa Franjo, *Poruka za pokretanje Globalnog odgojnog saveza*, 12. rujna 2019.

48 Papa Franjo, *Govor Papinskom Lateranskom Sveučilištu*, 31. listopada 2019.

49 Papa Franjo, *Poruka online seminaru Uniji generalnih poglavara i Međunarodnoj uniji generalnih poglavarica o Globalnom odgojnom savezu (12-14 studeni 2020)*, 15. listopada 2020.

50 Isto.

ju“⁵¹ Obiteljski se odnos proširuje na odgojne ustanove, koje su pozvane „prenositi sustav vrijednosti utemeljen na priznavanju dostojanstva svake osobe, svake jezične, etničke i vjerske zajednice i svakog naroda, kao i temeljnih prava koja iz tog proizlaze. Obrazovanje je jedan od stupova pravednijeg i solidarnijeg društva“.⁵² Kultura skrbnništva postaje kompas na lokalnoj i međunarodnoj razini za formaciju osoba posvećenih strpljivom slušanju, konstruktivnom dijalogu i uzajamnom razumijevanju.⁵³ Na taj se način stvara „tkivo odnosa na korist čovječanstva koje je sposobno govoriti jezikom bratstva.“⁵⁴

51 Papa Franjo, *Poruka za Svjetski dan mira 2021*, 8. prosinca 2020, 8.

52 Papa Franjo, *Poruka za Svjetski dan mira 2021*, 8. prosinca 2020, 8.

53 Usp. papa Franjo, *Poruka za pokretanje Globalnog odgojnog saveza*, 12. rujna 2019.

54 Papa Franjo, *Video poruka sudionicima „Global Compact Education“* pri Papinskom Lateranskom sveučilištu, 15. listopada 2020.

DRUGO POGLAVLJE

SUBJEKTI ODGOVORNI ZA PROMICANJE I UTVRĐIVANJE KATOLIČKOG IDENTITETA

37. „Odgojno poslanje se ostvaruje u suradnji triju subjekata - učenici, roditelji, učitelji, nenastavno osoblje i drugi djelatnici – koji tvore odgojnu zajednicu.“⁵⁵ Oni i drugi odgovorni subjekti⁵⁶ koji svojim radom promiču i potvrđuju odgojne projekte, nadahnute na crkvenom nauku o poučavanju, djeluju na različitim razinama: na razini same škole, na razini karizmatičkih inicijativa u Božjem narodu, na razini hijerarhije Crkve.

Školska odgojna zajednica

Članovi školske zajednice

38. Cijela školska zajednica je odgovorna za ostvarivanje katoličkog odgojnog projekta škole, čime izražava svoju crkvenost i uključenosti u zajednicu Crkve. „Škola je ‘katolička’ upravo u izričitom i od svih članova školske zajednice - premda u različitom stupnju - prihvaćenom pozivanju na kršćansko gledanje, budući da evanđeoska načela u njoj postaju odgojne norme, nutarnje motivacije i ujedno konačni ciljevi.“⁵⁷

39. Svi imaju obvezu priznati, poštivati i svjedočiti katolički identitet škole, službeno sadržan u *formacijskom projektu*. To vrijedi za učitelje,

55 Dokument *Bogu posvećene osobe i njihovo poslanje u školi, Razmišljanja i smjernice*, 41.

56 „Škola predstavlja na neki način centar u čijem naporu i uspjehu trebaju sudjelovati: obitelji, učitelji, svakovrsne ustanove koje promiču kulturni, građanski i vjerski život te država i cijelo ljudsko društvo“, GE, 5.

57 Dokument *Katolička škola*, 34.

administrativno-tehničko osoblje i za učenike s njihovim obiteljima. U trenutku upisa kako roditelje tako i učenike valja upoznati s formacijskim projektom karakterističnim za katoličku školu.⁵⁸

40. Odgojna zajednica je odgovorna osigurati poštovanje života, dostojanstva i slobode učenika i drugih članova škole, aktivirajući sve potrebne postupke promicanja i zaštite maloljetnika i najranjivijih. Naime, sastavni je dio identiteta katoličke škole razvoj načela i vrednota za zaštitu učenika i drugih članova s dosljednim kažnjavanjem prekršaja i kaznenih djela, strogo primjenjujući norme crkvenog zakonika kao i građanskog prava.⁵⁹

Učenici i roditelji

41. *Učenici* su aktivni subjekti u odgojnom procesu. Oni s napredovanjem u dobi sve više postaju protagonisti vlastitog odgoja. Stoga, ne treba ih samo učiniti odgovornijima u ispunjavanju odgojnog projekta izloženog sa znanstvenom stručnošću, nego ih također valja upućivati da gledaju iznad ograničenog horizonta ljudskih stvarnosti.⁶⁰ Naime, svaka katolička škola pomaže „učenicima ostvariti sintezu između vjere i kulture.“⁶¹

42. Prvi odgovorni subjekti odgoja su *roditelji*, kojima pripada *prirodno* pravo-obveza odgajati potomstvo: stoga se smatraju prvim odgojiteljima djece. Oni imaju pravo odabrati sredstva i ustanove putem kojih će providjeti katolički odgoj djece (usp. kan. 793 § 1 ZKP i kan 627 § 2 ZPIC). Na katoličke roditelje spada također obveza da se pobrinu za katolički odgoj svoje djece.

43. S tim u svezi, škole su dragocjena pomoć roditeljima u ispunjavanju njihove odgojne zadaće (usp. kan. 796 § 1 ZKP i kan 631 § 2 ZPIC).

⁵⁸ Dokument *Katolička škola*, 78.

⁵⁹ Usp. ZKP, Knjiga VI, Naslov VI: Kaznena djela protiv života, dostojanstva i slobode; ZPIC Naslov XXVII, II, poglavlje: Kazne za pojedina kaznena djela; papa FRANJO, Apostolsko pismo u obliku motuproprija *Vos estis lux mundi*, 7. svibnja 2019.

⁶⁰ Usp. *Vjerska dimenzija odgoja u katoličkoj školi. Smjernice za razmišljanje i reviziju*, 51.

⁶¹ Dokument *Katolička škola*, 38.

Premda su roditelji slobodni u izboru da odgoj svoje djece povjere bilo kojoj školi (usp. kan. 797 § 1 ZKP i kan 627 § 3 ZPIC) Crkva svim vjericima preporuča da prednost dadu katoličkim školama, a također i da prema vlastitim mogućnostima surađuju u njihovu osnivanju i održavanju (usp. kan. 800 § 2 ZKP i kan 631 § 1 ZPIC).

44. Nužno je da roditelji tijesno surađuju s učiteljima, uključujući se u donošenje odluka koje se tiču školske zajednice i njihove djece, sudjelujući na sastancima ili u udrugama škole (usp. kan. 796 § 2 ZKP i kan 631 § 1 ZPIC). Na taj način roditelji ne samo da vrše njihov naravni odgojni poziv, nego i svojom osobnom vjerom doprinose odgojnom projektu, naročito ako je riječ o katoličkoj školi.

Učitelji i administrativno osoblje

45. Među svim članovima školske zajednice ističu se *učitelji* koji imaju osobitu odgovornost za odgoj. Oni svojom sposobnošću i didaktičko-pedagoškim umijećem, kao i svjedočanstvom života jamče katoličkoj školi ostvarivanje njezina formacijskog projekta. U katoličkoj školi, naime, služba učitelja je *munus (dar)* i crkvena služba (usp. kan. 145 § 2 ZKP i kan 936 § 1 i 2 ZPIC).

46. Stoga je neophodno da sama škola, slijedeći nauk Crkve, protumači i odredi potrebne kriterije za zapošljavanje učitelja. Taj se kriterij odnosi na sva druga zapošljavanja, uključujući i ona administrativnog osoblja. Nadležna pak vlast one koje kani zaposliti treba informirati o katoličkom identitetu škole i o njihovim obvezama, kao i o njihovoj odgovornosti za promicanje tog identiteta. Kad se zaposlena osoba ne pridržava uvjeta katoličke škole i njezine pripadnosti crkvenoj zajednici, neka škola poduzme odgovarajuće mjere. Jedna od tih mjera može biti i otkaz, vodeći računa o svim okolnostima pojedinog slučaja.

47. Nastavnici se u formaciji mladih naraštaja trebaju odlikovati ispravnim naukom i moralnim životom (usp. kan. 803 § 2 ZKP i kan 639

ZPIC).⁶² Nastavnici i administrativno osoblje koji pripadaju drugim Crkvama, crkvenim zajednicama ili religijama, kao i oni koji ne ispovijedaju nijednu vjeru, s trenutkom zapošljavanja preuzimaju obvezu priznati i poštivati katolički identitet škole. U svakom slučaju neka se ima u vidu činjenica da će većina učitelja koji su katolici moći osigurati da se odgojni projekt ostvaruje u skladu s katoličkim identitetom školâ.

Ravnatelji

48. Odgojnoj ulozi nastavnika pridružuje se ona školskih ravnatelja. „Školski ravnatelj, više nego menadžer neke organizacije, jest odgojni vođa kad znade prvi na sebe preuzeti tu odgovornost koja također poprima oblik crkvenog i pastoralnog poslanja koje je ukorijenjeno u odnos s pastirima Crkve.“⁶³

49. U skladu s kanonskim normama koje se odnose na katoličku školu, spada na ravnateljstvo ustanove surađivati sa čitavom školskom zajednicom i u bliskom dijalogu s pastirima Crkve. To, s namjerom da se službenim formacijskim projektom izlože smjernice za odgojno poslanje škole.⁶⁴ Naime, svaki službeni čin škole mora biti u skladu s njezinim katoličkim identitetom, poštujući pritom u potpunosti slobodu savjesti svake osobe.⁶⁵ To također vrijedi za kurikulum škole koji „predstavlja sredstvo kojim školska zajednica izriče svrhe, ciljeve, sadržaje i načine za njihovo učinkovito ostvarivanje. U njemu se očituje kulturalni i pedagoški identitet škole.“⁶⁶

62 Usp. Drugi vatikanski sabor, Dekret o apostolatu laika *Apostolicam acuositatem*, 18. studenog 1965, 30.

63 *Odgajati za međukulturalni dijalog u katoličkoj školi*. Živjeti zajedno za „civilizaciju ljubavi“, 85.

64 Usp. br. 39,

65 Ivan Pavao II., enciklika *Veritatis splendor*, 6. kolovoza 1993, 57-64, napose: „Sud savjesti ne uspostavlja zakon, nego potvrđuje autoritet naravnog zakona i praktičnog razuma u odnosu na najveće dobro“ (60); usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, 11. listopada 1992, 1776-1794.

66 *Odgajati za međukulturalni dijalog u katoličkoj školi*. Živjeti zajedno za „civilizaciju ljubavi“, 64..

50. Daljnja odgovornost ravnateljstva je promicanje i njegovanje povezanosti s katoličkom zajednicom, koja se konkretizira po zajedništvu s hijerarhijom Crkve. Naime, „crkvenost katoličke škole, koja je upisana u samo srce njezina školskog identiteta je razlog «institucionalne povezanosti koju održava s hijerarhijom Crkve, koja jamči da nastava i odgoj budu utemeljeni na načelima katoličke vjere i posredovani od učitelja ispravnog nauka i čestitog života (usp. kan. 803 § 2 ZKP i kan 632 i 639 ZPIC)»“.⁶⁷

51. Stoga, ravnateljstvo ima pravo i dužnost intervenirati, uvijek s odgovarajućim, nužnim i proporcionalnim mjerama, kad se učitelji ili učenici ne pridržavaju onih kriterija koje zahtijeva opće, partikularno ili vlastito pravo katoličkih škola.

Odgojne karizme u Crkvi

Institucionalno izražavanje karizmi

52. Tijekom povijesti Crkve, razne su stvarnosti doprinijele osnivanju katoličkih škola. Na osobiti način, Bogu *posvećene osobe*, u raznim redovničkim zajednicama i družbama apostolskog života, nadahnuti njihovim utemeljiteljima, podizali su katoličke škole i još uvijek su djelatno prisutni na odgojnom području.

53. U najnovije su doba također i *vjernici laici*, snagom njihova krsnog poslanja, pojedinačno ili ujedinjeni u vjerničke udruge, odnosno u *privatna* (usp. kan. 321-329 ZKP i kan 573 § 2 ZPIC) ili *javna* društva (usp. kan. 312-320 ZKP i kan 573-583 ZPIC), preuzeli inicijativu u osnivanju i upravljanju katoličkim školama. Ima također školskih ustanova koje su zajedno utemeljili i kojima zajedno upravljaju vjernici laici, svećenici i redovnici. Duh Božji ne prestaje rađati raznim darovima u Crkvi i buditi zvanja u Božjem narodu za vršenje apostolata odgoja mladeži.

⁶⁷ *Odgajati za međukulturalni dijalog u katoličkoj školi. Živjeti zajedno za „civilizaciju ljubavi“*, 86..

54. Apostolat vjernika laika, svećenika i redovnika u školi jest autentični crkveni apostolat. Riječ je o službi koja traži jedinstvo i zajedništvo s Crkvom kako bi se škola mogla smatrati „katoličkom“ na svim razinama, od osnivača do ravnateljstva škole i do učitelja.

55. Jedinstvo i zajedništvo s Katoličkom crkvom stvarno se ostvaruje kad školom upravlja javna pravna osoba, kao primjerice u slučaju neke redovničke zajednice i kad se, posljedično, škola *ipso iure* smatra „katoličkom školom“ (usp. kan. 803 § 1 ZKP).

56. Da bi se škola kojom upravlja *pojedini vjernik* ili *privatna udruga vjernika* mogla smatrati „katoličkom školom“, traži se njezino priznanje od strane crkvene vlasti, to jest od nadležnog dijecezanskog/eparhijskog biskupa, od patrijarha, od nadbiskupa i metropolita metropolijske Crkve *sui iuris* ili od Svete Stolice (usp. kan. 803 § 1; 3 ZKP i kan. 632 ZPIC). Svaki se apostolat vjernika uvijek vrši u zajedništvu s Crkvom, koje se očituje vezama ispovijesti vjere, sakramenata i crkvene uprave (usp. kan. 205 ZKP i kan. 8 ZPIC). Stoga je potrebno da svaki odgojni apostolat kršćanskog nadahnuća dobije to konkretno priznanje od strane nadležne crkvene vlasti. Na taj se način jamči vjernicima sigurnost da je riječ o školi koja nudi katolički odgoj (usp. kan. 794 § 2 ZKP i kan. 628 § 2 i 631 § 1 ZPIC). U tom smislu, kan. 803 § 3 ZKP i kan. 632 ZPIC tvrde također da nijedna ustanova, premda stvarno katolička, ne nosi ime „katolička škola“, osim po suglasnosti nadležne crkvene vlasti. K tome, kan. 803 216 ZKP i kan. 19 ZPIC podsjećaju da si nijedna inicijativa ne može pridati naziv „katolička“ bez prethodno dobivene suglasnosti od nadležne crkvene vlasti.

57. Odgojni apostolat valja također razumjeti u smislu da se nijedna škola zapravo ne može predstaviti kao katolička škola, pa ni onda kada formalno nema taj naziv, da izbjegne proceduru službenog priznanja u skladu s kan. 803 i kan. 632 ZPIC. To bi spriječila potvrda stvarne prisutnosti objektivnih kriterija. Dakle, prvotna je dužnost dijecezanskog/eparhijskog biskupa pratiti takve inicijative i, u slučaju da je doista riječ o katoličkoj ustanovi, pozvati je da zatraži da bude priznata kao takva, jer je to izraz

vidljivog zajedništva s Crkvom.

58. U slučajevima u kojima se na nezakoniti način koristi naziv „katolička“ ili gdje se želi dati dojam da je riječ o školi koja je u zajedništvu s Crkvom, nadležni dijecezanski/eparhijski biskup je dužan, nakon što sasluša osnivača i ravnateljstvo škole i ispita pojedini slučaj, pismeno izjaviti, a ako smatra prikladnim i javno s ciljem da upozori vjernike, da nije riječ o katoličkoj školi, koju Crkva priznaje i preporuča.

Služba crkvene vlasti

Dijecezanski/eparhijski biskup

59. Dijecezanski/eparhijski biskup ima središnju ulogu u razlučivanju „katoličkog“ identiteta neke škole. Kako Ivan Pavao II. uči: „Biskup je otac i pastir cijele partikularne Crkve. Na njega spada priznavanje i poštivanje pojedinih karizmi, njihovo promicanje i koordiniranje“.⁶⁸ Ta nadležnost upravljati raznim karizmama u mjesnoj Crkvi očituje se, između ostalog, u nekim posebnim djelovanjima.

a) Na dijecezanskog/eparhijskog biskupa spada potrebno razlučivanje i priznanje školskih ustanova koje su osnovali vjernici laici (usp. kan. 803 § 1, 3° ZKP i kan 632 ZPIC).

b) Dužnost je dijecezanskog/eparhijskog biskupa razlučiti i dati *crkveno priznanje karizme* odgojnog apostolata s obzirom na čin osnivanja javne pravne osobe biskupijskog/eparhijskog prava (usp. kan. 312 §, 3°; 313 ZKP i kan 579; kan. 634 § 1 ZKP i kan. 575 § 1, 1°, 573 § 1, 423, 435, 506, 556 i 566 ZPIC), po kojima neka škola kojim oni upravljaju *ipso iure* je „katolička škola“ (usp. kan. 803 § 1 ZKP).

c) Potrebno je zatražiti izričitu *pisanu suglasnost* dijecezanskog/eparhijskog biskupa *za osnivanje* katoličkih škola na njegovu području od strane ustanova posvećenog života ili družbi apostolskog života, bilo bi-

68 Ivan Pavao II, Postsinodalna apostolska pobudnica *Vita consecrata*, 25. ožujka 1996, 49.

skupijskog/eparhijskog, bilo patrijarhalnog/ili papinskog prava (usp. 801 ZKP i kan. 437 § 2, 509 § 2, 556, 566, 3° ZPIC). Ta se pisana suglasnost traži također za bilo koju drugu javnu pravnu osobu koja želi osnovati katoličku školu.

d) Pravo je i obveza dijecezanskog/eparhijskog biskupa *bdjeti* da se primjenjuju norme općeg prava napose na katoličke škole.

e) Pravo je i obveza dijecezanskog/eparhijskog biskupa *davati uredbe* s obzirom na opće uređenje katoličkih škola u vlastitoj biskupiji. Te norme, koje se nadahnjuju na Učiteljstvu i na disciplini Crkve, moraju poštivati unutarnju autonomiju upravljanja školom a također imaju vrijednost i za škole kojima upravljaju javne pravne osobe, prije svega redovnici/ce, kao i vjernici laici (usp. kan. 806 § 1, 3° ZKP i kan 638 § 1 ZPIC). Dijecezanski/eparhijski biskup može jednako tako u tim normama odrediti da statuti ili kurikulumi katoličkih škola budu podložni njegovu odobrenju, vodeći računa o važećim državnim zakonima.⁶⁹ Ako dijecezanski/eparhijski biskup naiđe na povrede nauka ili crkvene discipline, mora od upravnih vlasti škole zatražiti da ih isprave, kao što su primjerice redovnički poglavari ustanove posvećenog života koja upravlja tom školom ili od ravnateljstva same škole. Nakon što se je bezuspješno obratio redovničkom poglavaru, on u takvim slučajevima može sam snagom vlastitog autoriteta donositi odredbe (usp. kan. 683 § 2 ZKP i kan 415 § 4 ZPIC).

f) Dijecezanski/eparhijski biskup ima pravo i obvezu *pohoditi* (vizitirati) sve katoličke škole koje se nalaze u njegovoj biskupiji, također i one koje su utemeljile ili njima upravljaju redovničke zajednice, družbe apostolskog života ili druge javne ili privatne udruge, bilo biskupijskog/eparhijskog prava, bilo patrijarhalnog ili papinskog prava (usp. kan. 806 § 1 ZKP i kan. 638 § 1 ZPIC). Biskup ih je obvezan pohoditi barem svakih pet

69 Ako je škola izravno podložna vlasti dijecezanskog/eparhijskog biskupa, primjerice kad je riječ o školi javne pravne osobnosti papinskog/patrijaršijskog prav, on, u činu odobrenja potvrđuje samo legitimnost, napose, koherentnost s katoličkim profilom škole.

godina, osobno ili, ako je opravdano spriječen, preko koadjutora ili pomoćnog biskupa ili generalnog/biskupskog vikara ili delegata (usp. kan. 396 § 1 ZKP i kan. 205 § 1 ZPIC). Prikladno je da vizitator za pratitelje uzme bilo klerike bilo laike, osobe koje su doista stručne u raznim vidovima katoličkog odgoja. Vizitacija se treba odnositi na razna područja: kvaliteta odgojne ponude treba biti takva da „obrazovanje [...] s obzirom na znanstvenost bude barem na istom stupnju kao i u drugim školama dotičnoga kraja“ (kan. 806 § 2 ZKP); crkvenost škole koja se očituje u njezinu zajedništvu s mjesnom i općom Crkvom; pastoralno djelovanje škole i njezin odnos sa župom; sukladnost odgojnog projekta škole s naukom i disciplinom Crkve; upravljanje vremenitim dobrima škole (usp. kan. 305; 323; 1276 § 1 ZKP i 577 i 1022 § 1 ZPIC). Vizitacija se može podijeliti u tri faze: pripravna faza, u kojoj vizitator traži od škole da izradi izvještaj o svom aktualnom stanju; vizitacija u pravom smislu, nakon koje vizitator u izvještaju opisuje zatečeno stanje tijekom vizitacije i daje, na mjerodavan način, eventualne upute ili preporuke; treća faza, u kojoj škola na temelju izvještaja vizitatora primjenjuje eventualne uvjete ili preporuke.

g) Dijecezanski/eparhijski biskup ima pravo i obvezu *bdjeti* nad svim katoličkim školama koje se nalaze u njegovoj biskupiji/eparhiji, također i one koje su utemeljile ili njima upravljaju redovničke zajednice, družbe apostolskog života ili druge javne ili privatne udruge, bilo biskupijskog/eparhijskog prava, bilo patrijarhalnog ili papinskog prava (usp. kan. 806 § 1 ZKP i kan. 638 § 1 ZPIC). Premda povlašteno mjesto na kojem dijecezanski/eparhijski biskup vrši to svoje pravo jest tijekom kanonske vizitacije, on može intervenirati svaki puta kad to smatra prikladnim, i mora to učiniti kadgod se primijete teške povrede katoličkog identiteta neke škole na području njegove biskupije/eparhije. Ako škola ovisi o javnoj pravnoj osobi papinskog/patrijarhalnog prava, dijecezanski/eparhijski biskup, budući da je on odgovoran za pastoralni život u svojoj biskupiji/eparhiji, kadgod sazna da se u školi događa nešto što se protiv nauku, moralu ili crkvenoj disciplini, mora upozoriti nadležnog modera-tora⁷⁰ da poduzme odgovarajuće mjere. Ako nadležna vlast ne poduzme

70 Ne zadirući u vlastito pravo, izraženo naročito u statutima, koje može predvidjeti

odgovarajuće mjere, dijecezanski/eparhijski biskup može se obratiti Kongregaciji za katolički odgoj, obdržavajući obvezu da on sam izravno poduzme odgovarajuće mjere u najtežim i najhitnijim slučajevima.

h) Pravo je i obveza eparhijskog biskupa/mjesnog ordinarija imenovati ili barem potvrditi u vlastitoj biskupiji *vjeroučitelje*, jednako tako, ako to je potkrijepljeno razlozima vjere i morala, ukloniti ih ili tražiti da budu uklonjeni (usp. kan. 805 ZKP i kan. 636 § 2 ZPIC).

i) Od trenutka kad svi učitelji sudjeluju u crkvenom poslanju, dijecezanski/eparhijski biskup može također ukloniti nekog učitelja, ukoliko je riječ o katoličkoj školi kojom upravlja biskupija/eparhija. U drugim slučajevima može zahtijevati da neki učitelj bude uklonjen, ukoliko više ne zadovoljava uvijete za imenovanje. Biskup mora izložiti razloge i pružiti dokaze koji opravdavaju eventualno uklanjanje (usp. kan. 50 ZKP i kan. 1517 § 1; 1519 § 2; ZPIC), poštujući uvijek učiteljevo pravo na obranu i dajući mu mogućnost da se brani pisanim putem, također i uz pomoć odvjetnika upućenog u kanonsko pravo (usp. kan. 1483 ZKP i kan. 1141 ZPIC). Dijecezanski/eparhijski biskup u svojoj odluci mora također pokazati da nema na raspolaganju drugih prikladnih sredstava, potrebnih i proporcionalnih, da može nastaviti svoju službu u skladu s crkvenim poslanjem škole.

Župe i župnik

60. Na razini mjesne Crkve često se događa da katoličkim školama izravno upravljaju biskupija/eparhija ili župe kao javne pravne osobe, koje predstavljaju njihovi župnici. U tom slučaju hijerarhija Crkve svoju dužnost ne vrši samo bdijenjem nad katoličkim školama, nego također može izravno biti uključena u njezino osnivanje i upravljanje.

druge nazive, stručni moderator neke redovničke zajednice ili družbe apostolskog života može biti „generalni poglavar“ ili „provincijalni poglavar“ ili „mjesni poglavar“ a u vjerničkim udrugama „predsjednik“.

Dijalog između Biskupa, redovnika i laika

61. Osim čisto pravnih aspekata, dijecezanski/eparhijski biskup ne smije se izuzeti od obveze da uđe u dijalog, kao pastir mjesne Crkve, sa svima onima koji surađuju u odgojnom poslanju katoličkih škola. U tu svrhu Drugi vatikanski sabor je preporučio da „kad god se to bude smatralo potrebnim, biskupi i redovnički poglavari se povremeno sastanu da raspravljaju o stvarima koje se općenito tiču apostolata na njihovu području.“⁷¹ „Za promicanje uzajamnog poznavanja, što je nužni preduvjet djelotvorne suradnje posebno na pastoralnom području, veoma je prikladan *stalni dijalog* poglavara i poglavarica Ustanova posvećenoga života s biskupima. Zahvaljujući tim uobičajenim kontaktima, poglavari i poglavarice će moći informirati biskupe o apostolskim inicijativama koje namjeravaju pokrenuti u njihovim biskupijama/eparhijama, da bi postigli s njima nužne operativne sporazume.“⁷²

62. U uzajamnom razmjenjivanju mišljenja i u povjerljivom razgovoru mogu se riješiti mnogi problemi bez da biskup mora formalno intervenirati. Prikladno je da se ta redovita razmjena, koju su dijecezanski/eparhijski biskup mora uzeti u obvezu, odvija i sa svima drugima koji imaju odgovornost za katoličke škole u određenom jesnoj Crkvi, kao primjerice moderatori javnih pravnih osoba ili vjernici koji kao vlastiti apostolat upravljaju katoličkom školom. Na isti način biskup je obavezan održavati trajni dijalog sa samim školama, napose sa školskim ravnateljima, učiteljima i učenicima.

Biskupska konferencija, Biskupska sinoda ili Vijeće hijerarhâ

63. *Biskupska konferencija, Biskupska sinoda ili Vijeće hijerarhâ* nadležni su za katoličke škole i općenito, za nastavu u svim vrstama škola, naročito za vjerski odgoj. Spada napose na Biskupsku konferenciju, *Biskupsku sinodu ili Vijeće hijerarhâ* izdati *opće norme* po tom pitanju (usp. kan. 804 § 1 ZKP). Biskupskim se konferencijama na osobiti način preporuča

71 Drugi vatikanski sabor, Dekret o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus*, 28. listopada 1965, 35.

72 Ivan Pavao II, Apostolska pobudnica *Vita consecrata*, 50.

u mjesnom kontekstu primjenjivati opću odredbu,⁷³ načela promicanja i provjeravanja identiteta katoličkih škola, koja su u općim pojmovima izložena u ovoj *Instrukciji*. K tome, potrebno je konkretizirati primjenu kanonskih normi u svjetlu odgovarajućeg državnog pravnog poretka.

64. Skrb biskupskih konferencija, Biskupske sinode ili Vijeće hijerarhâ za katoličke također mora uzeti u obzir njihovo planiranje na terenu, kako bi se povela briga bilo za očuvanje, bilo za napredak školâ. K tome, biskupske konferencije, Biskupska sinoda ili Vijeće hijerarhâ nastojat će poticati biskupije/eparhije koje raspolažu financijskim sredstvima, da onima koji su u potrebi pomažu u održavanju i razvoju katoličkih škola. Također bi se mogao osnovati zajednički ekonomski fond pri Biskupskoj konferenciji, Biskupskoj sinodi ili Vijeću hijerarhâ. Za ostvarivanje tog djela preporuča se da Biskupska konferencija, Biskupska sinoda ili Vijeće hijerarhâ osnuje Povjerenstvo za škole i za odgoj, kojem će povjerenstvo stručnjaka biti od pomoći.

Apostolska Stolica

65. Sveta Stolica ima supsidijarnu odgovornost za katoličke škole. Općenito, *Rimski Prvosvećenik je Kongregaciji za katolički odgoj* povjerio nastojanje „da se temeljna načela katoličkog odgoja, kako ih izlaže crkveno učiteljstvo, uvijek sve dublje istražuju i prihvaćaju i da ih Božji narod spoznaje“.⁷⁴ Ova kongregacija je objavila brojne dokumente sa ciljem da vodi katoličke škole u ispunjavanju njihova vlastitog poslanja.⁷⁵

66. K tome, Kongregacija „donosi odredbe kojima neka se upravlja katoličkom školom; pomaže dijecezanskim/eparhijskim biskupima da se,

73 Opća odredba Biskupske konferencije zahtijeva, da bi stupila na snagu, prethodno *odobrenje* (recognitio) Kongregacije za biskupe: „Kongregacija obavlja ono što se odnosi na održavanje partikularnih saborâ kao i na osnutak biskupskih konferencija i odobrenje njihovih statuta; prima akte tih skupština i potvrđuje odluke koje treba da se potvrde, pošto se posavjetuje s uredima kojih se to tiče (rekogniciju)“, Ivan Pavao II., Apostolska konstitucija *Pastor bonus* o Rimskoj kuriji, 28. lipnja 1988, 82.

74 Ivan Pavao II., Apostolska konstitucija *Pastor bonus* o Rimskoj kuriji, 28. lipnja 1988, 114.

75 Usp. bilješku br. 17

gdje je moguće, osnivaju i s najvećom brigom podupiru katoličke škole i da se u svim školama učenicima vjernicima pomoću prikladnih pothvata osiguraju katehetski odgoj i pastoralna briga.⁷⁶ Ta pravna nadležnost nad katoličkim školama također uključuje, na supsidijarni način, i njihovo moderiranje na najvišoj razini, u ime Rimskog Prvosvećenika. To se na konkretni način očituje kad se Apostolskoj Stolici upućuju peticije i molbe, koje onda ova Kongregacija rješava.⁷⁷ Ona također rješava utoke koji se podnose u skladu s pravnom normom za ostvarenje pravâ i legitimnih interesa (usp. kan. 1732-1739 ZKP i kan. 996-1006 ZPIC). Ta se nadležnost također očituje kad Kongregacija izravno vrši svoju vlast nad pojedinom školom, što se na osobiti način može dogoditi kad njome upravlja javna pravna osoba papinskog prava.

76 Ivan Pavao II., Apostolska konstitucija *Pastor bonus* o Rimskoj kuriji, 28. lipnja 1988, 115.

77 Ivan Pavao II., Apostolska konstitucija *Pastor bonus* o Rimskoj kuriji, 28. lipnja 1988, 13.

TREĆE POGLAVLJE

NEKE KRITIČNE TOČKE

67. Kongregacija za katolički odgoj primjećuje da iz mnogih primljenih upita proizlazi suprotstavljeno poimanje katoličkog identiteta školskih ustanova. Ono često izvire iz ne uvijek ispravnog tumačenja oznake „katolička“ te iz nedostatka jasnoće nadležnosti i zakonodavstva.

Razlike u tumačenju oznake „katolička“

68. Temeljni je problem u konkretnoj primjeni naziva „katolički“, koji je složeni pojam i nije ga lako izraziti isključivo pravnim, formalnim i doktrinarnim kriterijima. Uzroci napetosti iznad svega proizlaze s jedne strane iz pojednostavljenog i čisto formalnog tumačenja, a s druge pak strane iz širokog ili zatvorenog poimanja katoličkog identiteta.

Redukcionističko (pojednostavljeno) gledanje

69. Karizmataska posebnost kojom se živi katolički identitet ne opravdava *redukcionističko (pojednostavljeno) tumačenje* katoliciteta, koje bi izričito i činjenično isključilo načela, dimenzije i bitne zahtjeve katoličke vjere. K tome, katolicitet se ne može dodijeliti samo nekim područjima, kao što su liturgijsko, duhovno i društveno, ili nekim osobama, kao što su: školski kapelan, vjeroučitelji ili ravnatelj škole. To bi proturječilo odgovornosti školske zajednice u njezinoj cjelini i svakog njezinog člana.⁷⁸ Nadalje, s potvrđivanjem takve odgovornosti ne želi se uvesti „savršeno egalitarno društvo“ a niti bilo kakav moralni ili disciplinski perfekcionizam kojeg je teško vrednovati.

⁷⁸ Usp. GE, 8.

Formalno ili karizmatičko tumačenje

70. Prema *formalnom tumačenju* katolički bi se identitet izrazio „dekretom“ nadležne crkvene vlasti, koja podjeljuje pravnu osobnost, priznaje mu baštinu i upravu po kanonskim normama, dajući također mogućnost eventualne građanske pravne osobnosti pri državi u kojoj se ustanova nalazi. Takav se identitet jamči kontrolom i provjeravanjem nadležne crkvene vlasti, uvijek ostavljajući mogućnost obraćanja Svetoj Stolici u slučaju sukoba.

71. Pored izričito pravnih definicija, postoje i druge, u kojima su od osobite vrijednosti „katolički duh“, „kršćansko nadahnuće“ ili „*karizmatičko*“ *ostvarenje*: nazivi koju nisu do kraja definirani, konkretni i provjerljivi u stvarnosti. Prema takvim tumačenjima ne smatraju se potrebnima, ni primjena kanonskih normi niti priznavanje legitimne hijerarhijske vlasti. Kad bi se to dogodilo, imalo bi samo „simboličku“ vrijednost i stoga slabu učinkovitost. Pokatkad, u slučaju odgojnih ustanova koje su osnovale i/ili kojima upravljaju redovničke zajednice, odnosno ustanove posvećenog života družbe apostolskog života ili karizmatičke skupine, zamjećuje se neuravnoteženost između karizme i crkvene pripadnosti. U nekim se situacijama izbjegava svako pozivanje na naziv „katolički“, izabirući alternativne pravne nazive.

„Zatvoreno“ poimanje

72. Drugi razlog koji pokreće suprotstavljena tumačenja duguje se „*zatvorenom*“ *modelu* katoličkih škola. U njima nema mjesta za onoga tko nije „u potpunosti“ katolik. Takav se model suprotstavlja viziji „otvorene“ katoličke škole koja u odgojno područje nastoji prevesti model „Crkve koja izlazi“,⁷⁹ u dijalogu sa svima. Ne treba izgubiti misionarski zanos da se zatvorimo u otok i istovremeno je potrebno hrabro svjedočiti katoličku, to jest sveopću „kulturu“, njegujući zdravu svijest vlastitog kršćanskog identiteta.

79 Usp. papa Franjo., Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, 20-24.

Za jasnoću nadležnosti i zakonodavstva

73. Pokatkad su kritične situacije s obzirom na katolički identitet izazvane nedostatkom jasnoće o nadležnostima i u zakonodavstvu. U tim je slučajevima prije svega potrebno zadržati pravu ravnotežu među nadležnostima, po *načelu supsidijarnosti*. Ono se temelji na odgovornosti svakoga pred Bogom da razlikuje različitost i komplementarnost nadležnosti. Svakome su u njegovoj odgovornosti na raspolaganju prikladna sredstva koja – vršenjem samovrednovanja i naknadnim sučeljavanjem s „vanjskim stručnjacima“ – pomažu svakom subjektu da bude protagonist odgojnog projekta. Ta sredstva također služe da se uspostavi, živi i promiče crkveno jedinstvo, kao i da razni oblici udruživanja i organizama na regionalnoj nacionalnoj i međunarodnoj razini budu u stanju stvarati zajedništvo na katoličkom odgojnom području. K tome, ne smije nedostajati uzajamno povjerenje među raznim odgovornima, da se stvori mirnija i vedrija suradnja u korist odgojnog poslanja. Tomu jamačno doprinosi odnos prema dijalogu i hodu u zajedništvu.

74. Važnu ulogu za potrebu jasnoću imaju *statuti*. Pokatkad nisu ažurirani; ne zacrtavaju jasno nadležnosti ili nove procedure; koncipirani su odveć rigidno do te mjere da reguliraju kontingentne situacije bez ostavljanja prostora razlučivanju ili eventualnim rješenjima koja se mogu pronaći samo na mjesnoj razini.

75. Pravni problemi i problemi nadležnosti katoličkih odgojnih ustanova nastaju također i zbog dvostrukog normativnog okvira: kanonskog i državno-građanskog. Iz različitosti ciljeva odgovarajućih zakona, može se dogoditi da država katoličkim ustanovama, koje djeluju na javnom području, nameće neprimjerena ponašanja koja stavljaju u sumnju doktrinaru i disciplinarnu vjerodostojnost Crkve. Neki puta i javno mnijenje također čini gotovo nemogućim rješenja koja su u skladu s načelima katoličkog morala.

76. Prikladno je predvidjeti, uz pomoć pravilnikâ na nacionalnoj razini (koje izrađuju biskupske konferencije, Biskupska sinoda ili Vijeće hi-

jerarhâ) i primjenjivih statutâ napisanih pod kanonskim i građanskim profilom, svih potrebnih elemenata za prevladavanje suprotstavljenih tumačenja i primjenjivanje dvaju zakonskih poredaka. Sa svoje strane, kanonsko pravo, uređeno osnovnim načelom spasenja dušâ (kan, 1752 ZKP), predviđa različite putove koji jamče zajedništvo među stranama koje su uključene u odgojno poslanje i stavlja se kao bedem *sablazni prekida nutarnjeg jedinstva Crkve*, nesposobnosti za dijalog među svojim članovima, kao i iznošenju sukobâ pred državne sudove i sredstva društvenog priopćavanja.

77. K tome, radi jasnoće, katoličke škole moraju posjedovati *izjavu o vlastitom poslanju* ili kodeks ponašanja. To su sredstva kojima se jamči institucionalna i profesionalna kvaliteta. Treba ih, dakle, pravno ojačati uz pomoć ugovorâ o radu ili drugih ugovornih izjava zainteresiranih subjekata koje imaju jasnu pravnu vrijednost. Uzima se u obzir da građanski zakon u tolikim zemljama isključuje „diskriminaciju“ zbog religije, seksualne orijentacije kao i drugih vidova privatnog života. U isto se vrijeme odgojnim ustanovama priznaje mogućnost da si odrede profil vrijednosti i izrade kodeks ponašanja kojeg se valja pridržavati. U trenutku kada zainteresirani subjekti ne poštuju takve vrijednosti i ponašanjâ, njihovo kažnjavanje je izraz nedostatka profesionalnog poštenja u neispunjavanju klauzulâ definiranih u odgovarajućim ugovorima i institucionalnim smjernicama.

78. Osim toga, iznad isključivo pravnih normi, često se pokažu učinkovitima druga *prikladnija sredstva* za promicanje odgovornosti svakog pojedinog u korist identiteta ustanove. Na primjer, postupci pojedinačnog i zajedničkog samovrednovanja unutar ustanove, orijentacijski dogovori o razinama željene kvalitete, programi trajne formacije i promocije, te jačanje profesionalnosti, poticaji i nagrade kao i prikupljanje, dokumentacija i proučavanje dobre prakse. Sa strane onih koji imaju odgovornost u Crkvi od bilo kojeg drugog stava i nastojanja bit će djelotvornije ozračje i ponašanje koji u sučeljavanju s svim sastavnicama odgojne zajednice izražavaju dobrohotnost i povjerenje, kao izričaje kršćanske kreposti.

Neke osjetljive teme i područja

79. Postoje situacije odgojnog života koje zahtijevaju veliku pozornost i osjetljivost u rješavanju eventualnih napetosti i sukoba. Prije svega, izbor *nastavnog, nenastavnog i administrativnog osoblja*. Vodeći računa o raznim kontekstima i mogućnostima, potrebno je izložiti jasne kriterije razlučivanja s obzirom na profesionalne kvalitete, prianjanje uz nauk Crkve i dosljednost kršćanskog života kandidata.

80. Isto tako događaju se *sukobi na disciplinarnom i/ili doktrinarnom području*. Te situacije mogu katoličkoj ustanovi biti uzrok diskreditacije i sablazan u zajednici. Stoga ne mogu biti podcijenjene bilo zbog naravi sukoba, bilo s obzirom na posljedice unutar i izvan škole. Razlučivanje treba početi u mjesnom crkvenom kontekstu, imajući na umu kanonska načela postupnosti i proporcionalnosti eventualnih radnji koje treba poduzeti. Mogućnost davanja otkaza neka bude zadnje rješenje, koja neka se zakonito poduzima nakon neuspjeha svih drugih pokušaja rješavanja.

81. Također se javljaju slučajevi u kojima *državni zakoni* nameću odabire u suprotnosti s vjerskom slobodom i samim katoličkim identitetom škole. Poštujući različita područja, potrebno je razumno djelovanje u obranu prava katolikâ i njihovih škola bilo kroz dijalog s državnim vlastima, bilo utokom na nadležne sudove.

82. Mogu se pojaviti problemi unutar mjesne Crkve uzrokovani različitim vrednovanjem među pripadnicima zajednice (biskup, župnik, Bogu posvećene osobe, roditelji, školski ravnatelji, udruge, itd.) s obzirom na mogućnost postojanja škole, ekonomsku održivost i smjer pred novim odgojnim izazovima. Još jednom dijalog i zajednički hod jesu učiteljski put za rješavanje takvih problema, ostajući čvrsto pri hijerarhijskom kriteriju Crkve i poštujući različite nadležnosti.

83. Problem koji uvijek izaziva suprotstavljene reakcije je zatvaranje ili promjena pravne konfiguracije neke katoličke škole radi poteškoće u upravljanju. On se ne može riješiti na prvom stupnju razmatranjem financijske vrijednosti nekretninâ i vlasništva u vidu prodaje ili prenošen-

jem uprave tijelima koja su udaljena od načela katoličkog odgoja kako bi se stvorio korisni ekonomski izvor. Naime, vremenita dobra Crkve ima među svojim vlastitim svrhama djela apostolata i karitativna djela, napose u služenju siromasima (usp. kan. 1252 § 2 ZKP i kan. 1007 ZPIC). Stoga u slučaju biskupijske/eparhijske ili župne škole, biskupova je odgovornost savjetovati se sa svim zainteresiranim subjektima, kako bi mogao procijeniti svako moguće rješenje kojim bi se sačuvalo kontinuitet odgojne službe. Za školske ustanove kojima upravljaju redovnici ili laici, prije zatvaranja ili otuđenja, veoma je poželjno savjetovati se s biskupom i zajedno odgojnoj zajednici pomoći pronaći primjenjive načine na koje bi mogli nastaviti njihovo dragocjeno poslanje.

Načini susreta i uzajamnog zbližavanja za učvršćivanje katoličkog identiteta

84. Katolički bi identitet trebao predstavljati *područje susreta*, sredstvo za stjecište idejâ i djelovanjâ. Na taj način, različite perspektive postaju sredstvo i osnovno načelo za razvoj prikladnih metodologija za rješavanje eventualnih kritika i pronalaženje zajedničkih rješenja.

85. Odjek se tog stava osjeća već u prvoj enciklici Ivana XXIII., gdje se tvrdi da „postoji [...] ne malo točaka o kojima Katolička crkva dopušta da se slobodno raspravlja.“⁸⁰ U tom smislu valja dobro procijeniti zahtjeva li nužno neki slučaj izravnu intervenciju crkvene vlasti, ukoliko „na sve načine uvijek treba imati u vidu onu lijepu i dobro poznatu rečenicu koja se u raznim oblicima pripisuje raznim autorima: *u nužnim stvarima jedinstvo, u nesigurnim stvarima sloboda, u svemu ljubav.*“⁸¹

Biti graditelji jedinstva

86. Na tom obzoru papa Franjo današnjoj Crkvi odašilje neka načela društvenog nauka i poziva na pronalaženje prohodnih putova na odgojnom području, čineći da u eventualnim napetostima prevlada snaga za

80 Ivan XXIII., enciklika *Ad Petri cathedram*, 29. lipnja 1959, treći dio.

81 Ivan XXIII., enciklika *Ad Petri cathedram*, 29. lipnja 1959, treći dio.

postizavanje boljih rezultata.⁸² Pred nekim stavovima koji ne vode k rješavanju prijepornih pitanja Papa predlaže učiteljski put jedinstva nad sukobom. „Kada dođe do sukoba, neki jednostavno gledaju i idu dalje kao da se ništa nije dogodilo, peru ruke da mogu nastaviti sa svojim životom. Drugi se upuštaju u sukob na takav način da ostaju njegovi zatočeni- ci, gube tlo pod nogama, projiciraju na institucije vlastita nesnalaženja i nezadovoljstva i tako jedinstvo postaje nemoguće. Postoji, međutim, i treći, najpravičniji način pristupa sukobu. To je spremnost suočiti se sa sukobom, riješiti ga i pretvoriti u kariku lanca novog procesa: »Blago mirotvorcima« (Mt 5, 9)“.⁸³

87. I u najtežim sukobima jedinstvo vjere življene i utemeljene na Evanđelju ostaje orijentacijski kompas. U tom se okviru otvaraju vrata prave kulture dijaloga po *uključivoj i trajnoj komunikaciji*. Dijaloški načini i komunikativna praksa unutar odgojne zajednice mjesne i opće Crkve moraju biti već određeni, promicani i prakticirani prije eventualnih napetosti. Oni se štite i njeguju također i za vrijeme sukobâ, a ako je potrebno i ponovno uspostavljaju. Ulogu izravne i interne komunikacije ne mogu zamijeniti osobe, ustanove, vanjski mas mediji, kao ni javno mnijenje. Od koristi je strategija komunikacije i zajedništva kako se ne bi izložilo opasnosti da u slučajevima sukoba druge osobe, često nestručne i dobro ne informirane, određuju način komunikacije i djelovanja.

Biti stvaratelji procesâ razvoja

88. U skladu s jednim drugim načelom: „*vrijeme je veće od prostora*“, Papa sugerira da se „započnu procesi“ umjesto nastojanja da se obrane položaji i prostori moći.⁸⁴ Naime, postoji opasnost da onaj koji traži savršena rješenja i strastveno se bori za njihovo ostvarivanje – koje je počesto malo realistično – na koncu u svojim pokušajima da razriješi sukobe još više našteti.

82 Usp. papa Franjo., Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, 217-237.

83 Papa Franjo., Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, 227.

84 Papa Franjo., Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, 222-225.

89. U traženju rješenja nekog problema potrebno se je pitati da li predložena i izrađena rješenja služe prvotno obrani neke vlastite pozicije ili ona mogu pokrenuti pozitivnu dinamiku koja će uroditi daljnjim procesima razvoja. Kanonsko pravo po tom pitanju predviđa hod usmjeren na *progresivnu primjenu* disciplinskih i kaznenih normi, kao što su prethodno upozoreni, razmjernost kazni i svojevrsna postupnost pred objektivnim osobnim ograničenostima, uvijek sačuvavši prvenstvo spasenja duša.

90. Za pokretanje takvih procesâ potrebno je, stoga, *dubinsko razlučivanje* koje bi ujedinilo ljudsku, duhovnu, pravnu, subjektivnu i pragmatičku dimenziju. Ne dovodeći u pitanje obvezu i pravo dijecezanskog biskupa „da bdije nas katoličkim školama koje su na njegovu području i da ih nadzire, i one koje su osnovali ili kojima upravljaju članovi redovničkih ustanova“ (kan. 806 § 1 ZKP i kan. 638 § 1 ZPIC), ishitrene izjave o problemima katoličkog identiteta ne koriste rješavanju sporova. Eventualne mjere s obzirom na predmnijevano zastranjenje od katoliciteta neke odgojne ustanove, koje također mogu postati nužne a ne samo legitimne, dobro je da ostanu *ultima ratio* samo u slučajevima kada apsolutno ne postoji mogućnost izbjeći veliku objektivnu štetu za cijelu Crkvu i njezino poslanje.

91. Ne treba podcijeniti da u sve globaliziranijem svijetu također i posebne odluke, povezane s mjesnim kontekstom, imaju posljedice za opću Crkvu. Ako nadležna vlast ne bi pronašla nikakvo rješenje koje bi se moglo primijeniti, potrebno je da se otvori redoviti proces sa savjetovanjem svih strana koje su uključene u sukob, promišljanjem svih kanonskih i građanskih vidova, mogućim pravima trećih koja se mogu podudarati ili suprotstavljati vlastitoj odluci, kao i s učincima koje takva odluka može izazvati u drugim inicijativama Crkve na odgojnom području i u javnom mnijenju.

Biti tvorci realnih i dugoročnih rješenja

92. U sukobima se ponekad iznose vidovi nekog konkretnog problema na razini rasprave o načelima i idealima. Da se ne upadne u tu pogrešku, od velike je pomoći načelo da je *stvarnost važnija od ideje*.⁸⁵ U tom je smislu korisno izraditi rješenja na najneposrednijoj mogućoj razini, uključujući one koji su izravno uključeni u mjesnu stvarnost i koji je poznaju u svim njezinim elementima. Stoga je dobro izbjeći iznošenje internih sukoba pred druge pravne ustanove, osim ako je to izričito zatraženo u samom zakonu. Također valja izbjeći neposredni utok na više crkvene vlasti, budući da je mjesno rješenje neposrednije i više održivo. U svakom slučaju ostaje pravo svakog vjernika u Crkvi obratiti se Apostolskoj Stolici.⁸⁶

93. Konačno, po načelu da je *cjelina veća od dijelova*⁸⁷, oni koji rade na rješavanju prirodnih napetosti unutar Crkve moraju uzimati u obzir posljedice koje i samo jedan sukob može proizvesti na drugim crkvenim područjima i razinama. Stoga je razboritost od prvotne važnosti. Sva-ko pak određeno i primijenjeno rješenje treba biti razmotreno na dužu stazu kako se ne bi pogoršala plodonosna i pouzdana mogućnost suradnje između osoba i ustanova. One su pozvane zajedno hoditi kako bi omogućili Crkvi da u svijetu vrši svoju odgojnu službu.

85 Papa Franjo., Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, 231-233.

86 Usp. Ivan Pavao II., Apostolska konstitucija *Pastor bonus*, 28. lipnja 1988, 13.

87 Usp. papa Franjo., Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, 234-237.

ZAKLJUČAK

94. Kongregacija za katolički odgoj ovom *Instrukcijom* o katoličkom identitetu školskih ustanova želi u duhu služenja dati doprinos razmišljanju i ponudom nekih smjernica pomoći u prihvaćanju misionarske preobrazbe Crkve, jer je „danas od vitalne važnosti da Crkva iziđe naviještati evanđelje svima, u svim mjestima, u svim okolnostima, bez oklijevanja, nevoljkosti i straha“.⁸⁸

95. Papa Franjo, raspravljajući o odnosu između vjere, razuma i znanosti, naglašava da su „sveučilišta povlaštene sredine za razmišljanje i produbljivanje te evangelizacijske zadaće na interdisciplinaran i cjelovit način. Katoličke škole, koje uvijek nastoje povezati odgojnu zadaću s izričitim naviještanjem evanđelja, daju vrlo vrijedan doprinos evangelizaciji kulture, također u zemljama i gradovima gdje nas neprijateljsko okruženje potiče na veću kreativnost u pronalaženju primjerenih pristupa i metoda.“⁸⁹

96. U svjetlu ovih poticaja, ova *Instrukcija*, polazeći od bitnih kriterija katoličkog identiteta školâ, želi pratiti njihovu obnovu da odgovore na nove izazove koje, u promjeni epohe, svijet stavlja pred Crkvu, majku i učiteljicu. Odgovor će biti učinkovit stjecanjem potpunog identiteta u poslušnosti transcendentnoj istini, kako je podsjetio Papa Franjo, citirajući glasoviti tekst Ivana Pavla II.: „Ako ne postoji transcendentna istina, pokoravajući se kojoj čovjek stječe svoj puni identitet, tada ne postoji nikakvo sigurno načelo koje bi jamčilo pravedne odnose između ljudi, Njihov interes klase, skupine, nacije neizbježno ih suprotstavlja jedne protiv drugih. Ako se ne prizna transcendentna istina, tada pobjeđuje sila

88 Papa Franjo, Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, 23.

89 Papa Franjo, Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, 134.

vlasti te svatko nastoji do kraja koristiti sredstva kojima raspolaže, kako bi nametnuo vlastiti interes ili vlastito mišljenje bez obzira na prava drugih [...] Korijen modernoga totalitarizma, dakle, može se naći u negaciji transcendentnoga dostojanstva ljudske osobe, vidljive slike nevidljivoga Boga, i upravo zato, po samoj svojoj naravi, subjekta prava što nitko ne smije vrijeđati: ni pojedinac, grupa, klasa, nacija niti država. Nije dozvoljeno ni većini nekog društvenog tijela postaviti se protiv manjine.“⁹⁰

97. Kongregacija za katolički odgoj izriče srdačnu zahvalnost za brigu i napor koju iskazuju osobe djelatne u školskim ustanovama i izražava želju da katolički identitetski profil odgojnog projekta pridonese ostvarivanju globalnog odgojnog saveza, „da oživi zalaganje za mlade naraštaje i mladim naraštajima, obnavljajući strast za otvoreniji i uključiviji odgoj, sposoban za strpljivo slušanje, konstruktivni dijalog i uzajamno razumijevanje.“⁹¹

Vatikan, 25. siječnja 2022, blagdan Obraćanja Sv. Pavla Apostola.

Giuseppe kardinal Versaldi,
prefekt

Nadbiskup Angelo Vincenzo Zani,
tajnik

⁹⁰ Papa Franjo, enciklika *Fratelli tutti*, 273. Citat je uzet iz enciklike pape Ivana Pavla II. *Centesimus annus*, 1. svibnja 1991., 44.

⁹¹ Papa Franjo, Poruka za pokretanje *Globalnog odgojnog saveza*, 12. rujna 2019.